

N. PÁL JÓZSEF

Tanúságtétel – aranyak nélkül

Iharos Sándor életének titkai

Amikor a sportra 1967–1968 táján figyelni kezdtem, a magyar atlétika – igaz, „féloldalasan”, a dobószámokra jellemzően inkább – nagyon élénk s jelentős eredményeket ígérő volt még. Két aranyak (Németh Angéla, gerelyhajítás; Zsivótzky Gyula, kalapácsvetés) örülhettünk a mexikói olimpián – csak Londonban, 1948-ban volt ennyi –, hét érmet hoztunk összesen – a Helsinkiben elért öt s a tokiói négy volt a korábbi rekord –, s a szerzett pontok száma is több volt minden addiginál, az atlétika lett az egész olimpiai küldöttségünk „zászlóshajója” tehát. Aztán példátlan visszaesés köszöntött reánk.

A mexikói negyvenhárommal szemben Münchenben (1972) nyolc pontig ért csapatunk, és soha többé nem jutottunk tíz (!) fölé. Három arany akadt még (Németh Miklós 1976, Kiss Balázs 1996, Pars Krisztián 2012), ám az összes éremből (40) 1968 utánra öt jutott csupán (az aranyak melletti kettő Kővágó Zoltán ezüstje és Márton Anita bronz volt), s a megszerzett pontok alig húsz százaléka gyűlt össze az elmúlt jó fél évszázad alatt. S még egy tényező, ami beszédes lehet: tíz olimpiai aranyunk közül nyolc dobószámban (kettő meg – Csák Ibo-lyáé és Gyarmati Olgáé – ugrásban) született, futásban Rózsavölgyi István 1500-on nyert bronz (Róma, 1960) volt az utolsó medália eddig, s e szakágban pontunk – a moszkvai csonka játékok női 4x400-as váltója ötödik helyén túl – 1964 óta egy sem akadt. Voltak sikerek a háború előtt persze (Csák Ibo-lyá s Bauer Rudolf olimpiai aranya), Európa bajnokunk volt futásban (800-on Szabó Miklós, 110 gáton Kovács József 1934-ben), de „szóló” számban az utolsó olimpiai pontunkért – az 1956–1964 közti időt kivéve – az 1900-as játékokig, Speidl Zoltán Párizsban 800-on elért ötödik helyéig kell visszatekintenünk.

1968–1969 táján, atlétikabolond létem kezdetén¹ ily mértékű hanyatlást elképzelni sem tudtam. Iharos Sándor, Rózsavölgyi István, Tábory László, valamint Szentgáli Lajos, Rozsnyói Sándor, Földessy Ödön s a Zarándi–Varasdi–Csányi–Goldoványi féle 4x100-as váltóban versenyzők nevét (mind Európa-bajnokok voltak '54-ben az utóbbiak) a padlásunkon talált *Sportzsebkönyv 1945–1955* című, 1956-ban megjelent, alig száz lapos könyvecskéből tanultam meg. A kiadványban Iharos három fotón szerepelt, s a kötet függeléke azt is tudatta velem, hogy az esztendő legjobb sportolójának választották őt.² A világ legjobb-jává, mondtuk

¹ Az atlétika valóban nap mint nap jelen volt az életemben. E sportág testedzésbeli szerepének akkori állapotára, illetve az évtizedek alatt való nagy-nagy változásra lehet jellemző, hogy – mivel a magas-és távolugrás, a futás, a dobás (kislabdával) folyvást testnevelési óráink része volt – az 1967–1976 közti időből valamennyi általános és részben – mert kevesebb lett közben az atlétika már akkor! – középiskolai „eredményemre” emlékezem, míg az 1993-ban született fiam teljesítményeit egyszer sem (!) mérték meg körülbelül ugyanennyi év alatt.

² Dr. Tamásy József (szerk.): *Sportzsebkönyv 1945–1955*. Budapest, 1956. 96.

akkor, noha – a Helms Alapítvány kontinensenként, Észak- és Dél-Amerikát külön értékelve osztotta a címet – „csak” az egyik legjobbnak a hat közül, s az én gyermekesen romantikus fantáziám is elszabadult alighanem.

Tizenegy voltam, anyám s mások emlegették a közelmúltat ugyan (hogyan lehetett levágni a disznót „csak úgy”, hogy a fináncok hosszú dárdákkal járták elásott boroshordók után kutatva a határt stb.), ám az „ötvenes évek” valóságáról semmit sem tudtam, nem is érdekelt volna tán. Vélem, Iharost, Papp Lászlót, az Aranycsapat játékosait valaminő héroszoknak, ma (az 1968–1969-es jelenben) már megismételhetetlen csodáknak láttam akkor, ahogy Toldi Miklóst, Kinizsi Pált vagy a gyermekként valóban létezett személynek hitt János Vitézt is biztosan. Esküszöm: arról, hogy fociban többször voltunk világbajnokok, úgy tízéves koromig magától értetődően képzeletem, s hogy mi történt az 1945–1956 közti időben velünk, magyarokkal is, csak jóval később kezdett derengeni bennem, kérdésekkel szembesülve persze.

Sportunk máig meghaladhatatlan sikereit – a német megszállás s a nyilas uralom infernóján túl – históriánk legsötétebb esztendeiben érte el, s ennek ambivalenciáját tökéletesen földolgozni azóta sem sikerült. A londoni olimpia minden korábbinál – még a berlininél is – jobb (10 arany, 5 ezüst, 13 bronz) eredményét úgy százezer ember köszöntötte a Keleti pályaudvaron, s a szurkolók aligha Kádár János kommunista belügyminiszter szavaira voltak leginkább kíváncsiak. De Rákosi Mátyáséra sem, aki két hét múltán (1948. augusztus 24-én) egy fogadáson a bajnokokat a sport „élmunkásainak” nevezte, egy hatalmi váltás tudatával a háttérben persze. A június elején – még az olimpia előtt – összeerőszkolt MDP az egypártrendszer uralmát jelentette lényegében, szeptemberben a BM-ÁVH is megalakult, s e folyamat a honi sportot sem kerülte el. Szovjet mintára való átszabásról volt szó, ami 1950 végére befejeztetett. Csapatok nevei, színei estek áldozatául az agresszív elszánásnak akkor, a budapesti (Honvéd, Dózsa, Kinizsi stb.) név e sodorban született, az a klub, a Budapesti Honvéd is tehát, aminek Iharos Sándor 1950 végén tagja lett. Mit jelentettek a sikerek, mit az ötvenes évek Magyarországon a sport, nem e dolgozat főadata kifejtteni, legyen elég annyi, hogy számos mesternek az 1945 előtről magával hozott hozzáértése, szocializációja, a harcok utáni életakarát, a kitörés egyetlen megmaradt esélye, a hatalom önfényező szándéka, nemkülönben az öröm és az önbecsülés érzelmi-tudati alkalma szerencsésen érett össze ekkor. Bár valóságos karanténban éltünk 1948–1949 után, számos Európa- és világbajnokságot – az 1950-es labdarúgó világbajnokságot is! – kihagytunk a „disszidálástól” való eszement félelem miatt, azért a sikerek csak-csak átmelegítették a szíveket. A Helsinkiben nyert tizenhat aranyat, összesen negyvenkettő érmet, az érem- és a ponttáblázaton – az USA és az olimpián először részt vett Szovjetunió mögött – elért harmadik helyet joggal gondoltuk világszámunknak, az ’52-es nyári aszály, a jegyrendszer és az országos rettegés idején. Tömegek ünnepeleték a tizenhatos számmal fölékesített „aranyvonatot” minden állomáson, Budapest népe szívből köszöntötte a hősokeket. Szőke Katót, a másodszer győztes Papp Lászlót, az ifjú Csermák Józsefet, no, meg a futballistákat – ettől kezdve nevezték Aranycsapatnak a gárdát – valóságos szeretet s nem a mai „virtuális”, az identitás parancsát is átlépett „rajongás” vette körül. Hát még jó esztendő múltán, midőn ’53. november 25-én válogatottunk Londonban alázta le Angliát (6:3), s az ’54-re esedékes világbajnokság első számú esélyesévé emelkedett. Nagy Imrének, a Moszkvában kinevezett, de reményt ígérő miniszterelnöknek a Parlamentben ’54. január 23-án elejtett mondata nagyon sokak egyetértésével találkozhatott: Magyarország sportnagyhatalom!

Pedig hol volt még a történet vége? Sztálin halálát – 1953. március 5. – követően nem volt a csapatok utazásának különösebb akadálya már, a soros versenyeken rendre emlékezetesen szerepeltünk. A leginkább várt – elvart! – diadal elúszott ugyan, feldolgozhatatlan

traumát hagyva bennünk (az addig tüneményes, az angolok elleni budapesti visszavágót 7:1-re nyert, Braziliát és Uruguayt vert futballcsapat a világbajnoki döntőt 3:2-re veszítette el), „sportnagy hatalmi” létünk tovább lombosodott. A berni atlétikai Európa-bajnokságon négy, a torinói úszó kontinensviadalon a tizenhárom számból nyolc (!) arany lett a miénk (plusz a vízilabdáé is), hat világsőrséget szereztek a franciaországi Maconban az addigra végképp beérett kajak-kenusok – mind a három verseny ’54-ben volt –, de világbajnokságokat nyertünk vívásban, tornában, öttusában, asztaliteniszben s (Polyák Imre révén) birkózásban is. S ami elképzelhetetlen ma már: Európa-bajnok lett a férfi kosárlabdacsapatunk ’55-ben Budapesten, a Szovjetuniót verve többek között.

E folyamatban az atlétika is – különösen a közép- és hosszútávfitó szakágra nézve – jelentősen megizmosodott. Élvonalbeli (Németh Imre, Csermák József, kalapácsvetés) vagy azt közelítő szintű dobóink (Klics Ferenc, majd Széchényi József, diszkoszvetés), sőt ugróink (az olimpiai bajnok távolugró Gyamati Olga és az olimpiai bronzérmes, Európa-bajnok Földessy Ödön) akadtak addig is, ám a futás – az olimpiai bronzig, illetve Európa-bajnokságig ért 4x100-as „villámikrek” kivételével – elmaradt. Helsinkiben Béres Ernő 5000 méteren, Dobronyi József meg maratonin hetedikként ért célba – az említett váltóbronzon túl ezek voltak a legjobb futásban elért eredmények –, az egyértelmű elmozdulást a 4x1500-as váltó (Garay-Béres-Rózsavölgyi-Iharos összeállításban) ’53 szeptemberében elért világcsúcsa, s Iharos Sándor ’54 augusztus elején, 1500-on futott Európa-rekordja jelezte talán. A berni kontinensbajnokságon Rozsnyói Sándor (3000 akadály) és Szentgáli Lajos (800) aranya meg Kovács József (10000) ezüstje (esetleg Kazi Aranka negyedik s Jeszenszky ötödik helye)³ lehetett e szempontból föltűnő, aztán a következő esztendőben nagyon megindult a bolt.

E fellendülésben – egyáltalán az atlétika népszerűségének növésében – a több halasztás után, ’53. augusztus 20-án „félkészén” átadott Népstadionnak alighanem nagy szerep jutott. Sorra rendezték több tízezer, alkalmasint 70–80 000 néző előtt a nemzetek közti atlétikai viadalokat, volt, hogy mérkőzések szünetében vagy a találkozózt követően futottak vagy dobtak, ugrottak a versenyzők (Iharos 10 000-es világcsúcsa a magyar–lengyel után, az ’56. július 15-i országos bajnokságon született), kiderült, a „sportok királynője” is képes maradéktalan örömet adni a szurkolónak. Aki Kovács József Vladimir Kuc elleni 5000-es győzelmének ’53. szeptember 20-án, a magyar–szovjet atlétikai viadal második napján tanúja lehetett, az élményt valószínűleg sosem feledte el. A világcsúcsot tervezett, de a végére elfáradt oroszzt „Bütyök” 150 méteres (az utolsó körben meg 50 méteres) hátrányból előzte meg 80 000 örjögő magyar előtt. S majd’ ekkora öröm volt a kicsire nőtt Kovács diadala az addig 10 000-en veretlen Emil Zatopek ellenében ’54 július 3-án, a magyar–csehszlovák találkozózn, igaz, a második napot követő meccshallgatás az élményt alighanem alaposan megfakította (közel 40 000 ember figyelt, előbb – a Bernben játszott világbajnoki döntő első tíz percében – lelkenedezve, aztán szorongva, majd rémálomba zuhanva Szepesi hangjára a harmadik nyugatnémet gól után). Iharos 1955–1956-ban elért nyolc egyéni világcsúcsából ötöt itt futott, de a Népstadion salakján ért célba szintén világrekorddal ’56 szeptemberében 3000 akadályon Rozsnyói Sándor is.

Nehéz átélni ma, de Rózsavölgyi István, Tábori László s főként Iharos Sándor népszerűsége a labdarúgókéval, Papp Lászlóéval vetekedett, s nevüket ’55-re külföldön is nagy tisztelet övezte már. Ők hárman voltak a legismertebbek – a tatai edzőtáborban a tréningjeiket áhítattal lesték a többiek –, de a magyar atlétika hírnevének fölfutásához a szintén honvédos Mikes Ferenc (a kétszeres világcsúcsstartó 4x1500-as váltó negyedik tagja) neve is hozzá-

³ Kazi Aranka 800 méteres síkfutásban lett negyedik, Jeszenszky László meg 3000 akadályon ötödik.

tartozott. S ha e sportág akkori rangjáról beszélünk, az olimpiai és Európa-bajnoki ezüstérmes – már említett – Kovács „Bütyökről”, a nemzetközi élvonalat szintén súroló Garay Sándorról, Béres Ernőről, Szabó Miklósról (negyedik lett 5000-en a melbourne-i olimpián!),⁴ az olimpiai ezüstérmes, Európa-bajnok, kétszeres világrekorder Rozsnyói Sándorról (3000 akadály) vagy a nála alig gyengébb időt futott Jeszenszky Lászlóról sem illik megfeledkezni. Iharosról ’55 végén vers is született, hogy a világ (egyik) legjobb sportolójának választották ’56 januárjában,⁵ említettük már, s ’56 nyarán 1500-tól 10 000-ig minden olimpiai távon (plusz 3000-en, három és hat mérföldön) tartott már világsúcsot. Csoda-e, hogy a melbourne-i játékok közeledtével három–négy atlétikai aranyérmes „jósoltak” nekünk, nemcsak a magyar szurkolók, de a külhoni szakemberek is. Egy sem lett, mint tudható!

Magyarországról mint a (közép- és hosszú távú) futás világhatalmáról beszéltek az 1955–1956-os esztendőben, s így írtak atlétikánk e szakágáról rangos külföldi orgánások is.⁶ A folyamat, ami a negyvenes évek második felében indult, ekkorra ért egyedi zenitjére hazánkban. Az intervallumos edzői módszer kibomlásáról van szó, ami a finn futás tapasztalataira is épített. Nem a monoton, sok-sok kilométert gyűjtő korábbi módi volt ennek már a lényege, hanem a rövid – 100, 200, 400, ritkábban 800–1000 méteres – távokon végzett, „kocogós” szünettel tarkított intenzív futás számos ismétlésre (30x100, 20x200 stb.) épülő gyakorlata, ami az állóképességet a gyorsasággal együtt fejlesztette az elképzelés szerint. Az 1948-ban olimpiai bajnok, ’52-ben meg három aranyat nyert Emil Zatopek is e módszert – vagy annak változatát – követte már, s a honi futás tündöklését is ez hozta el. S ez hozza el majd – több évtizedes távlatban persze – a hosszabb távok „képének” változását is. Aki Nurmi, Ritola idejéből – akár későbből – maradt filmtörödékeket néz, láthatja: ritkábban voltak nagy „hajrázások”, nagyobb különbséggel követték a futók egymást általában, a gyengébbeket kétszer is lekörözve néha, s természetesen „unalmasabbaknak” tűnnek a versenyek ma már.

A *Száz év atlétika* című könyv a magyar „váltás” idejét az 1951-es esztendőre teszi.⁷ Számos szakember – Csaplár András, Kelen János, Simek Ferenc stb. – munkájának összeérése volt a fordulat, ám e folyamat legerősebb „vektora” Iglói Mihály föllépése volt az emlékek szerint. Iglói (Ignác az eredeti vezetékneve, megszólítása – Náci bácsi – ennek becézett formája lett) 1950–1951 fordulójától az egy éve összehozott Budapesti Honvéd atlétáinak edzője, szakmai tapasztalatait, tudati-morális megszállottságát együtt mozgósítva határozott munkába fogott. Versenyzői pályája nem volt kiemelkedő (’36-ban részt vett az olimpián, egy egyéni s több magyar csapatbajnokságot nyert középtávokon), ám a finn módszert szorgalmasan tanulmányozta ’38-ban a helyszínen is, s emberi-szakmai növéstervét a világháború meg a reá következett két esztendő s egy „málenkij robotra” való invitálással kezdődött – szovjet rabság sem zúzhatta szét. A fogság idején mutatott emberségéről, életakarataról legendák beszéltek, s az ott kikalapálódott tartás, elszántság lett-lehetett a vezéricsillaga, midőn atlétaedzőként számára értelmes pozícióba jutott, akkor is. Tudásához pedagógiai tapasztalatait – gimnáziumban is tanított! – hozzárendelve az intervallumos módszer korszakos nagyságává, egyben az atlétika történetjének egyik legnagyobb edzőjévé lett, ez ma már aligha vitatható.

⁴ Béres Ernő és Szabó Miklós életútjáról lásd: Török Ferenc: *Győzelmek és emlékek szögescipőben*. Budapest, 2020.

⁵ *A Helms-alapítvány Iharos Sándort jelölte Európa 1955. évi legkiválóbb sportolójának*. Népsport, 1956. január 22. 3.

⁶ Legismertebb a Times 1956. április 9-i számában megjelent Five Comrades („Öt elvtárs”) című méltató, de a politikai ironia elemeit is fölvonultató cikk lett talán.

⁷ Krasovec Ferenc (szerk.): *Száz év atlétika*, Budapest, 1997. 163.

Nevéhez az Iharos–Rózsavölgyi–Tábori hármast társítjuk, noha a Honvéd szakosztályánál másokat is edzett, ám az emlékezet e prioritását tagadni nem érdemes. A triász (egyéni világcúscsokig jutottak mind a hárman!) ABC-rendje az Iglói-tanítvánná válás időrendjét is jelentette történetesen, ami a ragaszkodás, az érzelmi kötődés s a remények intenzitását is determinálhatta alighanem. Hisz tökéletesen „objektív”, valamennyi versenyzőjét egyazon szinten kedvelő-kezelő edző a valóságban csak elméletileg vagy „szóban” létezik, ez örök törvény, ha tilos ezt hangosan kimondani, akkor is! (Széchy Tamásnál is így volt.)

Iglói Mihály edzői életének legnagyobb élménye, esélye, reménye, üdv-ígérete Iharos Sándor volt-lett törvényszerűen, nem lehetett másképp, s ha ezt nem fogadjuk el, e két zseni összefonódott pályáját sem fogjuk megérteni soha. Közös útjuk a sport – és benne emberi sorsunk – igen-igen tanulságos, egyben döbbenetes fejezetei közé tartozik, s e történetben a fölmutatható eredményesség vagy annak „lyukacsossága” – illetve e kettő együttlálása – az élet teljességének beszédes példázata lehet. Mert nem mindig a sikerek, a látványos, csodálatra, ma már inkább a tudatot felfüggesztő „rajongásra” szólító eredmények csak a fontosak, akadhat alkalom, amikor élete, fordulatos sorsa egész tanulságával üzen nekünk az ember.

Gondoljuk meg: a zaklatott életet megjárt edző kap egy máshogy „fordulatos”, ám szintén tépelt sorsot hordozó tanítványt 1951 elején, akinek adottságaira, képességeire rögvest fölfigyel. Arra, hogy ő lehet, aki a maga szakmai álmait – s ebben hite egyre erősödik majd! – beteljesítheti. Dolgozni kezdenek keményen, az edző nem tűr ellentmondást, nyomja a magáét, ám beszélgetnek is, egyre többet tudnak a másik históriájáról – így gondolom –, nő a bizalom közöttük, a közös és eredményes jövőben való reménykedés, s csendben – nem a világba kürtölve egyelőre – már tervezgetnek is talán.

Milyen volt az Iglói által kézhez vett Iharos, nem igazán tudhatom, élete első húsz évét kellene ismernem pontosabban, ám a történetet – segítség nélkül – képtelenség rekonstruálni ma már.⁸

Pestszentimrén született a fiú, 1930. március 10-én, „törvénytelen gyermekként”, ahogy akkoriban volt szokás mondani, ennek minden létfeltétel-béli, lélektani következményével persze. A történet summáját maga az egykori futó 1975-ben Vitray Tamás *Ötszemközt* című televíziós műsorában mondta el, szűkszavúan, de egyértelműen: „Édesanyám Pestre került. Egy egyszerű cselédlány volt. A régi időknek megfelelően, hát..., megtörtént. Apámat soha nem ösmertem.” Egyedül nevelte az anya a gyermeket, nevet is ő adott neki. A gazdasági világválság esztendeit élte Magyarország is akkor, majd a háborús évek jöttek, s a halmozott hátrányok könyörtelen együttállása a fiú lelki alkatát is meghatározta bizonyára. Érzékennyé lett, magányosságra, befele fordulásra hajlamos, a környezetével bizalmatlan is talán, a reá való kortársi emlékezések rendre e jellemzőket emlegetik róla, s mintha feltűnően szilfid alakja, vékony nyaka, keskeny arca, félre-félrehajtott feje is ezt a képzetet erősítené bennünk. Ráadásul rosszul látott már fiatalon is („Mindig vaksi volt. [...] Ha nem volt rajta szemüveg, elbizonytalanodott. Az edzéseken sem látta jól a pályát. [...] Egy méterre voltunk egymástól, de alig ismerte fel az arcomat” – mondta társa, Tábori László),⁹ ami egy gyermeket frusztráltta tesz-tehet a maga közegében, s érettebb korban sem a magabiztosságot növeli általában. A futáshoz való kiemelkedő tehetsége a fiúnak vigaszt is adhatott, majd versenyzőként a siker, a megbecsültség, a kitörés esélyét jelenthette neki. Mondta is az említett műsorban: „...ezért is erőlködtem önmagamban, hogy mutassam meg, hogy innét, legalulról is valami sikerülhet...”

⁸ Hogy Iharos élete első húsz évéről részletesebb információhoz jussak, kísérletet tettem. Eredménytelenül.

⁹ Kő András: *Tábori és a többiek*. Budapest, 2008. 148–149.

A „motivációt” – ahogy ma szokás mondani – személyes sorsa is gerjeszthette hát, szelőléptű volt, rendkívül jó izomrostokkal, izületekkel született, s a szorgalmával sem lehetett baj, így gondolom. Akadt futóelőlétele – a BEAC meg a Budapesti Haladás színeiben edzett 1948–1950 között –, ám ez csak amolyan „futkározás” volt Iglói szava szerint. Az immár Iharosnak szólított atlétának (új nevét – Izraélról magyarosítva – a híres sportszázadba „vezényelve” parancsolták reá) gyorsan fejlődtek az eredményei, '51 nyarán az országos bajnokság második helyén végzett 1500-on, Béres Ernő mögött – fél év közös munka után! Esztendő múltán a helsinki olimpiára utazhatott, s noha gyakorlatlan versenyzőként az előfutamban kiesett, '53-ban – az említett 4x1500-as váltó befutójaként – már az első '45 után született magyar futó világcúcs részesének vallhatta magát.

A csapathoz az '52. nyári hadseregbajnokságon föltűnt Rózsavölgyi (akkor még Riedl) István '53 elején, a bevonultatott Tábori (Talabircsuk) László meg pár hónappal később csatlakozott, s a három név elválaszthatatlan lett ettől kezdve már. Rózsavölgyi és Tábori a két év Iglói-előnyvel bíró Iharos társává vált tehát, s a nem igazán barátkozásra hajló, már olimpián is járt, náluk jobb időeredményeket tudó „edző-kedvenc” – a külvilág számára alig-alig látszó – pozícióját nem kérdőjelezheték meg pillanatra sem. A lazább, jó kedélyű, folyvást mosolygó Tábori nem is hajlott ilyesmire, a hármójuk közül – utólag – legtehetségesebbnek mondott Rózsavölgyi inkább berzenkedett a helyzet miatt néhanap,¹⁰ ám látványos konfliktusról a szurkoló nem tudhatott. Csak a javuló eredményeket látta a nép, hogy a három tünemény egymást segítve, egymást múlja felül általában, s más nem számított.

„Nem voltunk barátok, de jó bajtársak voltunk” – mondta Iharos ama '75-ös felvételen, s a szó (bajtárs) az ő látószögéből nézve a történetre hajszálpontos lehetett alighanem. Segítettük egymást a jobb eredmény elérésében a pályán, fölvezettük a másikat, ha a helyzet, a jó idő elérése ezt követelte meg, így emlékezett a két később csatlakozott atléta is, igaz, hozzátették, hogy e segítség (később „nyulazásnak” hívták) Iharos javára szólt általában, fordítva nemigen.

1954 a kemény munka éve volt az edző szándéka szerint,¹¹ mondta, hogy jelentős időeredmények abban az évben nem várhatók. Akadt, hogy napi hármat edzettek, s Rózsavölgyi és Tábori is az addig nem ismert gyötrelmekre emlékezett. Mi lett volna, ha kevésbé kegyetlenek a tréningek, nem tudható, tény, hogy a négy aranyat hozott genfi EB-n se Iharos (hatodik lett 1500-on), se Rózsavölgyi (az előfutamban kiesett) nem dobott még nagyot, ám az új váltóvilágcúcs (4x1500) és Iharos már említett Európa rekordja azért megszületett. Aztán '55-ben valóban „kijött” a sok-sok melő eredménye, mégpedig vastagon!

A 4x1500-as váltóban szeptember 29-én, a Fegyveres Erők napjára „felajánlott”, aztán a kisujjból kirázott újabb világcúcsot tán nem is érdemes említeni – az érte járó négy kupát előre elkészítették, s a négy futó nevét is fölvésték reá –, hisz ami májustól októberig megesezt, az egész világ csodálatát vívta ki. Az 1000 és a 2000 méter világrekordját Rózsavölgyi írta át, s az addigi legjobb időeredményt állította be 1500-on (3:40.8) Tábori László is, ám amit Iharos tett, az az atlétika történetének megismételhetetlen bravúrja azóta is alighanem.¹² Neve mellé hat egyéni világcúcs került ebben az évben (a váltó a hetedik), igaz, e

¹⁰ Erről lásd: Kő: *Tábori és a többiek*, 46.

¹¹ Török Ferenc: *Pergamen. Rózsavölgyi István futóévei*. Budapest, 1999. 46–47.

¹² Az ausztrál Ron Clarke 1965. június 4. és július 14. közt öt világcúcsot futott, kettőt Los Angelesben, hármat európai versenykörútja során. Ez az öt rekord azonban három futás „terméke” volt. Egyik 3 mérföldes csúcsát az 5000-es, a 6 mérföldesét meg a 10 000-es rekord részidejeként érte el. Közülük a legemlékezetesebb a július 14-én Oslóban 10 000-en elért 27:39.4 másodperces idő lett (a régi csúcsot 35.9 másodperccel javította meg!), ami az 1972-es müncheni olimpiáig, az ott győztes Lasse

csodát öt starttal érte el. (Az október 23-án, a magyar bajnokságon futott 5000-es csúcsa közben a három mérföldes rekordot is megjavította.) Az ember, akiről fél éve jobbra csak hazájában tudtak az atlétika barátai, a földkerekség egyik legismertebb versenyzőjévé lett. Hogy a világ legjobb európai sportolójának járó Helms-díjat ő kapta meg, senki sem csodálkozott.

Már májusban két rekordot futott a szezon nyitányaként Budapesten, a Tüzér utcai pályán (3000 méter) és Londonban (2 mérföld), a július 28-án Helsinkiben elért 1500-as világcúcs (3:40.8) pillanatait pedig filmfelvétel is őrzi nekünk. S jutott két (három) csúcs az őszre is: 5000 méteren szeptember 10-én 13:50.8-ig, október 23-án meg – a szovjet Kuc által szeptember 18-án Belgrádban elvett világelsőséget visszahódítva – 13:40.6-ig ért, ami közben – említettük – a 3 mérföldes rekordot is átírta. Népszerűsége az egekben járt ezután, tréfas verset írtak hozzá,¹³ cikkek alatt szerepelt a neve, ide-oda – például a Gamma gyárba, műszerésztanoncságának színhelyére – is hívták élménybeszámolóra,¹⁴ mindenki remélte, hitte, hogy a következő esztendő – az olimpia éve – még az '55-ösnél is szebb lesz biztosan. S jók is voltak az előjelek.

A december végi, január eleji ausztráliai túrán – önmagában is szenzáció volt az utazás – kétszer is legyőzték ugyan őt, ám mindez a hosszú útnak, a fáradtságnak s a futó sérülésének volt betudható. „Iharos jelenlegi felkészültségét teljesen kielégítőnek tartom” – ezt Iglói Mihály nyilatkozta a sportlapnak a sérüléséből felgyógyult versenyzőről május elején.¹⁵ A brit játékokra érkezett csapatot újságírók, fényképezetek rohama várta London repülőterén, s a 3000 méteren győztes sztárnak még tiszteletkört is kellett futnia. Nem nagy időkkal ugyan, de sorra nyerte a versenyeket júniusban is, aztán június 21-én apró légy került a levesbe (talán) váratlanul: a norvégiai Bergenben rendezett viadalon az angol Gordon Pirie az ő 5000-es világcúcsát elég alapos mértékben javította meg (13:36.8), sőt, Kuc is a korábbi rekordon belül (13:39.6) ért a célba. Nagyobb riadalmat, elbizonytalanodást a hír aligha okozhatott, hisz a Népstadion több tízezres közönsége július közepén valószínűleg szenzációnak lehetett részese. A szabadabbnak tetsző légkörben – a Petőfi Kör ezreket megmozgatott sajtóvitája után, három nappal Rákosi Mátyás leváltása előtt! – immár Bukovi Márton szövetségi kapitánnyal az élen játszott magyar–lengyel válogatott meccs után rendezett bajnokságon 10 000 méteren állt rajthoz. Mindössze egyszer, '52 novemberében szükségből futotta le addig a távot, most meg Zatopek felülmúlhatatlannak hitt világcúcsát tizenkét másodperccel megjavítva adta át a múltnak (28:42.8), egyedül körözve már az elejétől, hatalmas örömet okozva mindenkinek. A csúcsdöntésről maga a cseh legenda is szinte lelkesedve nyilatkozott,¹⁶ jósolván, hogy az új időt maga Iharos a melbourne-i olimpia döntőjében javítja meg, s ezt mi, magyarok is pontosan így gondoltuk alighanem. A három–négy arany reménye ez idő tájt – s Rozsnyói szeptemberi világcúcsa nyomán – vehette kezdetét. Aztán augusztus elejétől mintha behorpadt volna valami, amit – bár a bizakodás sokáig megmaradt – nem is sikerült kikalapálni már.

Viren új csúcsáig élt. Lásd: *Clarke fantasztikus világcúcsai lázba hozták a világot*. Népsport, 1965. július 16. 4.

¹³ Az egyik versszak így szól: „Eredményét papírra vetni, / Lapban kinyomtatni nem szabad, / Mert mire a hír megjelenne, / Iharos még jobban szalad.” Vö. Krasovecz Ferenc: *Száz év atlétika*. Budapest, 1997. 182.

¹⁴ *Készülnek az MHK-ra és a tömegversenyekre a Gammában*. Népsport, 1956. május 14. 3.

¹⁵ *Megfelelő alapokkal kezdték meg középtávfutóink, hosszútávfutóink és gyaloglóink a formábához edzéseket*. Népsport, 1956. május 8. 2.

¹⁶ *Zatopek véleménye Iharos világcúcs-javításáról*. Népsport, 1956. július 17. 3.

Legnagyobb reménységünk 1500-as rekordját augusztus 4-én Tatán a csendes ellenlábás, Rózsavölgyi javította meg (3:40.6). Egy kilencedikei hír szerint Iharos gyomormérgezéssel bajlódott,¹⁷ fájta a bokája is, ám sérülése – írta a *Népsport* 28-án – rendbe jött, amit a szeptember 3-án Svédországban futott 13:46.6-os 5000 bizonyítani látszott. Stockholmból Malmöbe érve közel sem ment a futás már annyira. 6-án Gordon Pirie az 5000 után a 3000-es csúcst is elvette tőle (a mi versenyzőnk negyedikként, 13 másodperccel lemaradva ért a célba, ráadásul a második Rózsavölgyi is jóval az ő régi idején belül futott), szeptember 11-én a 10 000-es rekord is odalett: Vladimir Kuc, a bivalyerős orosz jó 12 másodperccel (28:30.4) ért el jobb időt, mint Iharos alig két hónappal azelőtt. 14-én megint sérülésről meg a magyar–csehszlovák viadal kihagyásának kényszeréről szólt a hír, ám az angolok ellen szeptember 30-án startvonalra állt, hogy mereven, kedvetlenül futva – ezek a tudósító szavai – harmadik legyen csupán 5000 méteren, október 8-án meg a London–Budapest találkozón 1500-on lett gyenge idővel (3:50.4) csak harmadik. Ekkor már a kétely hangjai is megszólaltak olykor: a magyarok taktikailag nem eléggé felkészültek; Iharos meg inkább csúcstartó, de nem versenyző típus egy 15-én közölt olvasói levél (?) szerint, akit, hogy győzni tudjon, meg kell „keményíteni”.¹⁸ A MOB október 17-én véglegesített csapatnévsora atlétaként az ő nevét elsőként tüntette fel. Az október 20–21-én rendezett magyar–finn találkozón első helyen, de 14 percen kívüli idővel végzett 5000 méteren. 21-e volt, vasárnap, másnap Iglói gárdája Tatára indult, a 29-re tervezett utazásig edzeni. Iharos nem ment velük, ezért Rózsavölgyi – neki volt autója –, Tábori és a Mester 23-án Budapestre utazott előkeríteni, ám ő eltűnt, nem találták sehoh. ¹⁹ Tettével a magyar atlétika történetének nagy titkát hagyta reánk, amit nem volt hajlandó fölfedni soha, s azt hiszem – hangosan, a külvilág előtt – nem is lett volna képes reá.

A kettő – a lelkesebbek szerint három – aranya esélyes futó miért nem ment az olimpiára, ezt a kérdést számosan feltették már újra meg újra, de megnyugtató válasza senki sem juthatott. Azért nem, mert állítom, a tények egyértelmű egzaktságával bíró válasz nem létezik. Pontosabban: nincs, mert nem volt egy (!), mindent felülíró ok, ami a döntésre magyarázatot adna végre, sőt – s lehet, homályt teremtek a szurkolói agyban ezzel –, nem is „döntött” a futó akkor igazán! Hagyta, hogy a körülmények – a reá telepedett tétovaság, félelem –, „döntsenek” helyette inkább, s ezt később, a „mit is tettem?” rémületének fölismerésében magának sem tudta „bevallani”, nyílt szóval beszélni róla meg bizonyosan nem. Hisz amit „tett”, egy totálisan elbizonytalanodott, tehetetlenné vált lélek tipikus reakciója volt: eltűnt, menekült a társak, a világ, de önmaga elől is alighanem.

Hol volt Iharos Sándor 1956. október 22–30. közt, ezt kéne tudni, álljon elő a válasszal, ha – hitelt érdemlően s nem az „így hallottam” módján! – bizonyítani képes valaki. Tán vidéken töltötte a jó hétnyi időt – van adat reá²⁰ –, s ha így történt, ugyancsak beszédes ez. Akárhogy volt, október 30-ig nem látta őt Budapesten senki sem. A *Népszava* október 31-i számában (30-án, az olimpiára való indulás napján a lakásán beszélgettek vele) úgy nyilatkozott, nincs megfelelő formában, nem utazik, a reá eső költséget meg adják a harcokban megsebesültek gyógyítására.²¹ Iglói Mihály a másnapi *Magyar Népsport*-ban úgy beszélt, hogy

¹⁷ „Nem reményekkel, hanem tudással kell kimenni Melbourne-be!” *Népsport*, 1956. augusztus 9. 3.

¹⁸ *Levelek a szerkesztőséghez*. *Népsport*, 1956. október 15. 4.

¹⁹ Török: *Pergamen, Rózsavölgyi István futóévei*, 63.

²⁰ *Csermák é!* *Népszava*, 1956. október 28. 4. (A lap állítása szerint a futó ezekben a napokban Kis-kunhalason, a rokonainál tartózkodott, s szombaton, tehát 27-én! indul Tatára. Sosem érkezett meg!)

²¹ *Iharos: nem vállalom!* *Népszava*, 1956. október 31. 6.

idegileg nincs teljesen rendben a futó, és családi okokra való hivatkozással maradt itthon.²² Nem ült a végül Csehszlovákia felé induló buszra tehát, ám a Prága melletti Nymburkban – a felszerelést szállító busszal (teherautóval?) utazott oda november 2-án – megjelent, s a *Népakarat* november 3-i száma szerint ment volna Ausztráliába, de tudósítóként csupán,²³ ám – erről nem írt a lap – Iglói határozottan ellenezte ezt. Nem volt a 6-án induló repülőgépen. Új párjával, a gerelyhajító Laczó Ilonával december elején Bécsbe, majd Belgiumba utazott, s össze is házasodtak 1957. április 11-én. Iharos minden fölkérését elutasított közben, nem volt hajlandó futni, s noha szerződést, lakást, autót, munkalehetőséget is kapott a pár, a kínzó honvágy hazahozta őt.²⁴ Versenyzett még – nem a korábbi szinten²⁵ – 1962-ig (mezei csapatbajnokságon '63-64-ben is indul), ám itthoni élete tényszerűen egy másik történet része lenne már.

Megint a Vitray-interjúra gondolok. „Be kell valljam, azt az embert, akinek mindent köszönhettem, köszönhattünk [...] cserbenhagytam” – mondja, s látom zavarát, feszengését ott a széken. Telefonbeszélgetésről szól (nem említi – pedig jó lenne –, mely napon, honnan hívta a Mestert),²⁶ s hogy „személyi okra” hivatkozva nem utazott Melbourne-be.

Hát, igen! Meglehet, a história intim, kényes része ez, de hogy a legfontosabb, döntő eleme lett volna a történetnek egyértelműen, nemigen hiszem. A Laczó Ilonához fűződött szerelemről van szó, s ebben van, aki a futó itthon maradásának végső okát látja makacsul. Abban nem hiszek, hogy Iharos – Nymburkban vagy idehaza, 30-án még? – az olimpiai indulását kedvesének a csapatba választásához kötötte volna. E vélekedést életszerűtlennek és irracionálisnak gondolom, s nemcsak azért, mert Laczó Ilona is határozottan cáfolta ezt.²⁷ A gerelyhajító csapattagsága – '54-ben volt magyar bajnok – szóba sem került ugyanis (a nála hat méterrel jobbat tudó Víg Erzsébet indult e számban és lett hetedik), s maga a futó is hol a formánkívüliségre – szerintem legőszintébb ekkor lehetett! –, hol a tudósítói szerep óhajára hivatkozott a történet idején, s ebbe e „zsarolási” szál nemigen illene bele.

Ami a hölgy és az atléta közt történt, természetesen kizárólag reájuk tartozott. Egyvalamit azonban tudnunk kéne mégis ahhoz, hogy a história lélektani logikája s a futó akkori pszichés állapota – ami nem magánügy már! – érthetőbbé legyen. Mikor indult e kapcsolat? Nem dátum szerint mikor ('56 tavaszán, Tatán), hanem hogy a szerelem fellobbanásakor Iharos családja együtt volt-e még, vagy ő „szabad embernek” számított, hisz e tény a lelkiállapotra nézvést nagyon nem lehetett mindegy – ennyi talán belátható. Hogy nagy volt a szerelem, elhiszem, hogy félthette a hölgyet másfél hónapra itthon hagyni, szintén, ám azt, hogy az új kapcsolat egy családot bolydított fel, vagy a viszony „szabadon” volt szóhető, fontos lenne tudni – mert nem ugyanazt az emocionális állapotot hozza elő az Iharoshoz hasonló hiperérzékeny emberből! – ezt állítani merem. E történetnek innét nézve lesz értelmezhető

²² *Kedden este elutazott a magyar olimpiai csapat Melbourne-be.* Magyar Népsport, 1956. november 1. 1.

²³ *Szájról szájra.* Népakarat, 1956. november 3. 6.

²⁴ Salánki Miklós: *Laczó Ilona vallomása*, Napi Magyarország, 1998. november 21. 18.; Arday Attila – L. Papp István – Thury Gábor: *Vér és aranyak*. Budapest, 2006. 59.

²⁵ Az 1958-as svédországi EB-n 5000 méteren hatodik (14:07.2), a '60-as római olimpián 5000-en tizedik (14:11.4), 10 000-en meg a tizenegyedik (29:15.8) helyen végzett, korábbi önmagához képest kifejezetten gyenge időeredményekkel tehát.

²⁶ Iglói Mihály emlékezése szerint a telefonbeszélgetés 22-én, a Tatára való indulás napján lehetett, amikor Iharos nem jelent meg a megbeszélthelyen. „Ekkor jött a telefon. Náci bácsi nem mehetek ki az olimpiára. Már felhívtam Hegyi Gyula bácsit, és neki elmondtam, hogy nem utazom. Vigyenek ki helyettem másik sportolót...” Vö. Arday – L. Papp – Thury: *Vér és aranyak*, 57.

²⁷ Lásd a 24. jegyzetet.

szerpe az augusztusban már kimutatható formahanyatlástól az október második felére kialakult helyzethez vezető úton.

Mert engem bizony az október végi állapot érdekelne módfelett, aminek összetett (szakmai, egészségügyi, érzelmi) elemei lehettek persze. Azt, hogy az eredmények – sérülésekkel is tarkítottan – augusztus elejétől romlottak inkább, vitathatatlanak gondolom, de ennek szigorúan szakmai okait (Iglói módszerének túlhajszolása, amit az érzékeny jobb boka nem bírt már? Túledzettség?) nem tisztem firtatni. Ám az eredmények alakulására s ennek a pszichére való hatására nézvést valamire fölfigyeltem.

Először: van az Iharos-legendáriumnak egy folyvást hajtogatott pontja, amit úton-útfélen leírni, noha nem igaz. Úgy szól, hogy a futó 1500-tól 10 000-ig egy időben volt a világcsúcs tulajdonosa, Nurmi egykori bravúráját ismételve ezzel. Nos, Iharos valóban volt az ötszörös táv rekordere, de egyszerre nem. 1955-ben 1500 és 5000 közt övé volt a legjobb idő, ez igaz, ám amikor a 10 000-ét is megszerezte hozzá ('56. július 15-én), addigra az 5000-ét Gordon Pirie (június 29-én) elvette tőle már.

Miért lehet fontos ez? Különösebb szakmai jelentősége aligha volt ennek (hihette, júliusi állapotában a csúcstól bármikor visszaszerezheti), de kommunikációs és lélektani mégis talán. Mert azt hiszem, mindhármójuk tudatához, versenyzői „identitásához” a világcsúcs mint „olyan” igen erősen hozzátartozott, tán még a soros (addig nem igazán rangos!) győzelmeknél is jobban.²⁸ Iharos a világ legjobb közép- és hosszútávfutójává a rekordjaival lett, ez emelte önbecsülését az egekig '55-ben s '56 nyarán is egyértelműen (a Helms-tróféát Mező Ferenc a 10 000-es világcsúcs napján, a verseny előtt a Népstadionban – a válogatott labdarúgó mérkőzés szünetében – adta át neki), s e tényhez kapcsolódott az olimpiára vonatkozó jóslások, remények természete is. Hisz kitől várjunk aranyat, aranyakat, ha nem a csúcstartótól?

S itt álljunk meg egy pillanatra. Hogy hány világcsúcsot ért el a futó 1954–1956 között, az atlétika emlékezete számon szokta tartani hibátlanul (a váltókkal együtt tizenegyet), hogy ő volt a rekorder minden 1500 és 10 000 közt távon, ezt is még (mint írtam, egy időben nem!), ám lenne egy kérdésem, amin nem szokott elgondolkodni senki sem: Hány világcsúcs volt Iharosé, midőn – '56 október közepén – az utazásra kellett volna készülnie? Megmondom: egy sem! A futó, akinek a csúcs önazonosságához tartozott, minden rekordját elveszítette addigra már! Legjobb idejét 1500-on Rózsavölgyi ('56. augusztus 4.), 3000- és 5000-en Pirie ('56. szeptember 3.; '55. június 29.), 10 000-en Kuc ('56. szeptember 11.) javította meg, s – Rózsavölgyi kivételével – nem is kicsi különbséggel általában. (A 3 és 6 mérföldes – méteres távok közben mért – rekordok nem annyira fontosak.)

S ott volt közben ő, „jelvényeitől” megfosztottan, sajtó bokával, fájó gyomorral, romló eredményekkel, magánélete tépettségével is küzdve, miközben tőle mindenki aranyakat várt az olimpián, ahogy ő is azokat várt nyilvánvalóan pár hónapja még.

Aztán meg: versenyzési szokásainak természetével is tökéletesen tisztában volt, ez bizonyos. Szinte valamennyi világcsúcsát „kicsi” versenyen, kevés (3-5) ellenféllel szemben, társai segítségével („nyulazásával”) vagy a köröket egyedül róva (mint 10 000-en, ahol 43 másodperc előnnyel győzött!) érte el. Igazán rangos viadalt nem nyert '56 előtt (utána sem, de ez más lapra tartozik). Lehet, „iramfutó” volt inkább, mint a csúcsokat egymásra gyártó Ron Clarke, David Bedford vagy Henry Rono később, ezt nem tudjuk eldönteni már. Nem tudott versenyezni – ezt Rózsavölgyi mondta róla –, kellett a biztonságot adó „mankó”, a segítség

²⁸ Rózsavölgyi István mondta el, hogy amikor Iglói tanítványává lett, első kérdése az volt a mesterhez: mikor futok világcsúcsot, s hogy például a 2000-es rekordjához külön azért szervezték a versenyt Csepelen, hogy megfuthassa. Vö.:Török: *Pergamen, Rózsavölgyi István futóévei*, 31., 35., 44., 55.

neki, s ilyesmire az olimpiai döntőkben aligha számíthatott.²⁹ S még valami feltűnhet. A világ akkori legjobbjaival nemigen „párbajozott”! Se Zatopek (jó, ő kifele ment már ’54 után), se Kuc ellen nem futott, vagy ha mégis – az ausztrál Stephens, a brit Pirie ellen – ki is kapott többnyire.

Tudta: az olimpián nem lesz segítség. Hogy nem három–öt, hanem sok klasszis ellenféllel esetleg nagy bolyban futva kellene majd szembenéznie, s az ’56 augusztusa utáni eredményei sem voltak olyanok, amilyeneket az év első felében remélt, különösen a tüneményes 1955 után.

Szembe mer-e nézni saját bukásának esélyével, lehetőségével, ez volt a kérdés, vagy mindaz elől, ami reája zuhant, ösztönösen menekülni kezd? Lehetséges-e, hogy az a lélek, aki igen-igen mélyről indulva futott a világ tetejére, rémisztően sötét veremnek – a zuhanás rettegett alkalmának – látta azt, ami a nagy-nagy megmérettetésen várt volna reá? Amit nem akart átélni, s ez tökéletesen megérthető, ha az aranyakat követelő szurkoló nem fogadja ezt el, akkor is.

Szó, mi szó, azt gondolom: Iharos ’56 októberében mentálisan összeomlott. Érezte, hogy akkori szakmai-lélektani állapotában – csúcseitől is megfosztottan – győzni az olimpián fikarcnyi esélye sincs, s mindezt az őt tökéletesen ismerő edzője, Iglói Mihály tudta, még nála is jobban talán. Tudta a Mester, ha utazik, s odaáll a starthoz, kudarc várható, ami Iharoshoz, hozzá, az edzőhöz s az egész, harcát vívó magyarsághoz is méltatlan lenne egyértelműen. Ezért zavarta haza a nála, Nymburkban „tudósítónak” bejelentkezett futót! Tán a magyar atlétika történetének legragyogóbb kora fejeződött be akkor – szimbolikusan biztosan.

Volt-e szerepe a döntésben, illetve a „sodródásban” a forradalom kitörésének, nem tudom (egy biztos: Tatára még 22-én – mi lesz másnap, elképzelni sem lehetett – nem utazott el!), s azt sem pontosan (de sejtem!), hogy volt-e Budapesten az „események” első hetében egyáltalán. Lehet, mindazt, ami a magyarság történetében akkor megesett, kínzó zűrzavar-ként élte meg, ami a bizonytalanság riadalmát növelte benne inkább, még mindig csak huzsonhat évesen. Menekült, a világ s önmaga elől is talán – a számára alighanem nagyon ott-honosan ismerős vidékre, anyja rokonaihoz, ahol viszontagságos gyermekora meghatározó részét is tölthette a sejtésem szerint. (Jut eszembe: vajha az ismertem szót miért „ösmertemnek” ejtette a ’75-ös filmen?)

Hiába, vannak dolgok, amelyeket megfejtteni nem, csak – lehajtva a fejet – megérteni s belátással elfogadni lehet. S akinek a „miért nem ment el az olimpiára Iharos” kezdetű kérdésre válasznak mindez így együtt nem elég, az maradjon meg a sportban kizárólag a pályán s a konkrét „meccsen” történetekre reflektálni képes s mindig „egy” okot firtató szurkolónak. Mert egyetlen, mindenre magyarázatot adó válasz soha nincs, ez is tudható!

Mi történt az olimpián? Rózsavölgyi – az aktuális világcsúcstartó – legjobb idejétől kilenc másodperccel elmaradva, 1500-on rögtön kiesett. Tábori, aki „lazább” lélek volt, s nem kellett itthon maradt feleségért, gyermekért izgulnia, „hozta magát” valamennyire, 1500-on negyedik, 5000-en hatodik lett, noha egyéni legjobbait ő sem érte el. A várt aranyakból két ezüst lett csupán. Kovács „Bütyök” 10 000-en elért a második helye – a világrekorder Kuc mögött –, minden tiszteletet megérdemelt, s második lett a világcsúcsot tartó Rozsnyói Sándor is, aki edzettsége hiányát – nem bírta a hajrát – hátralévő életében sűrűn emlegette föl. Nincs mit csodálni, az egész csapat halványabb lett a vártnál (a helsinki 16 arany túlszárnyalására gondoltunk eredetileg), az atlétika – a tervtől elmaradva – huszonegy olimpiai pontot hozott. Több lett volna-e ha Iharos is rajthoz áll, nem fog kiderülni, s ez hősünket is nyugtalanította, amíg élt.

²⁹ Dobor Dezső: *Olimpiának indult...* Budapest, 2006. 74–76.

Sosem lett a „régí”. Azt, ami vele s benne történt akkor, lehetetlennek bizonyult feldolgoznia. Egy alig négy perces felvételt nézek, sokadjára már. 1994. március 15. körül készült, s a Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztjét Gallov Rezső államtitkár a televízió nyilvánossága előtt egy vasárnap délelőtti műsorban adta át neki. A ziláltan ősz hajú, vastag szemüveget viselő férfi szabatosan, kerek mondatokban beszél, de a hangja el-elszorul. Mellette a botja, fájó lábairól („kétszer körülfutottam a földet, s most nyomorék vagyok”), méltatlanul kicsi nyugdíjáról szól, látszik, kényelmetlenül érzi magát, s mintha sugallná a tartása is: hagyjanak békén a fájdalommal engem! Az államtitkár átnyújtja a kitüntetést, alatta boríték, jól kivehetően. A műsor értelmét akasztják a nyakába, esetlenül csókol kezét a hölgynek, s minden jót kíván mindenkinek. Szívet szorító jelenet az egész, alig két évvel korai halála előtt.

Marschall József fikciós elemekkel dúsitott történetét lapozva villanó mondat kerül a szemem elé. „Őt [mármint Pistát – Rózsavölgyit tehát] a siker éltette, engem pedig a kudarc réme üzött előre”,³⁰ mondja a regénybeli futó, aki – illetve a szerző – hajszálpontosan érezhetett rá valamire. Iharos valóban a kudarcckerülő alkatok rendjébe tartozhatott, gátlásosságra, szorongásra hajló lelkéből ez törvényszerűen következhetett, s az is, hogy a vele, benne megesett traumát képtelen lett feldolgozni egész életében, s róla, sorsa kudarcáról nem tudott beszélni soha. A pária-létből őt kiemelő csillogást néha karcosan ugyan (hitte, hogy ő a király – mondta versenyzőtársa róla), de jól kezelte még, ám e pozíció elvesztése – s ahogy, amilyen körülmények között elvesztette – lassan, a múlt évek, évtizedek során felőrölte őt. Ezért élt úgy, ahogy élt, gyötrődve, „menekülve”, mindenkit kerülve,³¹ roncsolva magát, mert ama belső, lélek mélyi béke, ami a sikereknél is előbbre való életünkben, nem adatott meg neki.

Az írásra készülve megnéztem a *Tűzszekerek* című film-remeket megint. Eric Lidell, az 1924-es párizsi olimpia 400-as bajnoka, a mindig – a futáshoz való viszonyában is – hite parancsát követve élt skót misszionárius mondja ott: „Istennek célja van velem. Adott nekem gyorsaságot is. Mikor futok, érzem, hogy kedve telik bennem. Ha abbahagynám a futást, az ő adományát vetném meg. Ha győzök, őt dicsőítem.” Érezte, átélte, vallotta-e ezt Iharos Sándor valaha, nem tudom, ám élete alig hatvanhat evilági esztendejének tanúsága – mert tanúság volt ez az élet, amiként minden emberé az –, ahogy volt, van, s ha jól „olvassuk”, holnap is az lehet számunkra, ezt a megfellebbezhetetlen igazságot üzenheti a maga döbbenetesen tanulságos teljességével nekünk. A világ egyik valaha volt legnagyobb futója, s futásainak, beszédes sorsának az emléke így lesz-lehet – csillogó aranyak nélkül is! – mindannyiunk tanítója egyben.

S így lehet nyugodt, békés, e sokat csillogott, még többet szenvedett ember álma is mindörökre!

---

³⁰ Marschall József: *Szélparipa*. Budapest, 2000. 106.

³¹ Lásd Tábori László megdöbbentő történetét, midőn Budapesten több évtized után megkereste Iharost, s egykori társa az ajtónyitás után a lakása ajtajában állva percekig hajtogatta, hogy nem ismeri őt. Vö. Dobor: *Olimpiának indult...*, 76.; Kő: *Tábori és a többiek*, 147–148. (Tábori megjegyzése: „Az volt az érzésem, szégyelli, ahogy él, ami történt vele. A lejtőt...”)